

ומה אם לא הרתענו את חזבאללה?

יגיל הנקין

הקונצנזוס בישראל הוא שחזבאללה הורתע בעקבות מלחמת לבנון השנייה, כי הנזק שנגרם לו ולתומכיו הוביל אותו להימנע מלחימה נגד ישראל וכי המלחמה היא שאחראית לשקט השורר מאז בגבול הצפון. לאמתו של דבר, רוב הטיעונים המוכיחים כביכול כי חזבאללה הורתע הם פחות חד־משמעיים משנראה לעין. ניתן להסביר את רוב פעולות חזבאללה, הן בטרם המלחמה והן אחריה, בגורמים נוספים, פנים־לבנוניים ובין־לאומיים, של ישראל יש מידה מצומצמת מאד של שליטה או השפעה עליהם. הדבר מחייב לבחון בזהירות את הנחת ההרתעה, ובמיוחד להימנע משאננות המסתמכת עליה.

מילות מפתח: ישראל, לבנון, חזבאללה, נסראללה, הרתעה, סוריה, א

האם חזבאללה הורתע

ב־1 באוגוסט 2006, בעוד מלחמת לבנון השנייה בעיצומה, קבע ראש הממשלה דאז, אהוד אולמרט: "אלה שירו טילים לא ימהרו עוד פעם ליצור את החיכוך הזה, שיביא לעימות כזה, שיגרום לירי כזה, כי הם יודעים איזה מחיר הם משלמים, המדינה שהם חלק ממנה משלמת, האוכלוסייה שכוחם נבנה על התמיכה של העם משלמת, וכל מה שמסביב להם"¹.

קביעה זו הפכה מאז למוסכמה אצל תומכיו ומתנגדיו הפוליטיים של אולמרט כאחד,² וכן אצל אנשי צבא.³ נדבך נוסף לה סיפקה "דוקטרינת הדאחיה", לפיה, כדברי מפקד פיקוד הצפון ב־2008, האלוף גדי אייזנקוט, "האפשרות של פגיעה באוכלוסייה היא המרסן העיקרי של נסראללה והסיבה לשקט"⁴. בעטיו של השקט השורר מאז 2006 בגבול הצפון, הגדיר אולמרט את מלחמת לבנון השנייה, שבע שנים לאחר מעשה, כ"מוצלחת שבמלחמות" ישראל.⁵

ד"ר יגיל הנקין הינו היסטוריון צבאי ומדריך אקדמי במכללה לפיקוד ומטה של צה"ל.

למעשה, ניתן לפרש את התנהגות חזבאללה גם בלי קשר להנחה שהמלחמה הרתיעה אותנו. ניתן גם לטעון כי תוצאות אותה מלחמה אפילו שירתו את הארגון וכי הוא נמנע מעימות כיוון שאינו זקוק לו כרגע או מסיבות לבנוניות פנימיות, ולא מפני שהוא נרתע מישראל. פרשנות כזו מצביעה על האפשרות שטענת ההרתעה אינה נכונה, או אינה גורם יחיד, אם כי היא אינה מוכיחה כמובן את ההיפך. יחד עם זאת, היא מחייבת את ישראל לבחון בזירות מרובה את הנחות היסוד שלה כלפי חזבאללה והתנהגותו.

כמה מילים על הרתעה

סוגיית ההרתעה זכתה לדיונים תיאורטיים רבים, שאחד המאפיינים שלהם בוטא על ידי חוקר הנושא: "בנוגע להרתעה, ישנן יותר שאלות מתשובות"⁶. ניתן להגדיר הרתעה כאיום (מפורש או מרומז) בהפעלת כוח במטרה למנוע את הצורך להפעילו/או ביצירת מצב בו יהיה ברור לאויב כי התועלת מהפעלת כוחו תהיה קטנה מהנזק שייגרם לו כתוצאה מכך. בישראל משמש המונח גם להפעלת כוח בצורה מוגבלת (למשל, פעולות תגמול) כדי לגרום לאויב להימנע מהפעלת כוחו הוא נגדנו. הרתעה אינה מצב בינארי של "כן" או "לא", אלא ספקטרום רחב של אפשרויות: יתכן שפעולותינו ירתיעו את האויב מאופן פעולה מסוים, אולם הוא יבחר באופן פעולה אחר נגדנו. לדוגמה, הניצחון הישראלי המוחץ במלחמת ששת הימים לא גרם למצרים להימנע ממלחמת התשה, ותוך שלושה שבועות בלבד התחדשה האש בקו התעלה, אולם אותו ניצחון הרתיע את מצרים מלנסות להתמודד עם ישראל במלחמה כוללת. אפילו במלחמת יום הכיפורים היו יעדיה של מצרים מצומצמים יחסית.⁷ במילים אחרות, השאלה הנכונה היא לא "האם ישראל הרתיעה את מצרים", אלא "ממה הרתיעה ישראל את מצרים".

בדומה לכך, סביר להניח שהשקט ששרר ברמת הגולן מאז 1975 מעיד על כך שסוריה הורתעה ממלחמה כוללת, אף שהדבר לא מנע ממנה לנסות ולפגוע בישראל באמצעות גורמים לבנוניים. דוגמה נוספת היא התנהגות ארצות הברית וברית המועצות בשנות המלחמה הקרה, כשהשתיים הרתיעו זו את זו מפתחת מלחמה כוללת, אך הדבר לא מנע מהן לנסות לפגוע זו בזו בדרכים עקיפות, על ידי מלחמות באמצעות צד שלישי, כגון בוויתנאם ובאפגניסטן.

הימנעותו של מנהיג חזבאללה, חסן נסראללה, מהופעות פומביות מאז מלחמת לבנון השנייה נתפסה בישראל כראיה להרתעה. הרמטכ"ל באותה מלחמה, דן חלוץ, אמר ב־2010, כי חיסול בכירי טרור משיג "עוד שכבה של הרתעה. לא סתם נסראללה יושב בבונקר"⁸. ב־2011, במענה לאיומים מצד נסראללה, אמר ראש הממשלה נתניהו: "מי שמסתתר בבונקר – שיישאר בבונקר"⁹. אלא שחששו

האישי של נסראללה מהתנקשות בחייו אין פירושו הרתעת חזבאללה כארגון מכל פעולה נגד ישראל.

הרתעה תלויה תמיד בהקשר ובשיקולי עלות-תועלת. הרתעה תפסיק לפעול ברגע שהאויב יחשוב שהתועלת גוברת על הסיכון (או סתם יטעה בחישוביו). למשל, מנעול שירתיע פורץ בדירת סטודנט לא ירתיע מפריצה לאחוזתו של מולטי־מיליונר. כאשר התועלת גוברת על הסיכון, ההרתעה חלשה יותר ונדרשים אמצעי הגנה מתוחכמים יותר.¹⁰

הרתעה מוצלחת אינה בהכרח איום בגביית המחיר המרבי. כך, למשל, התברר כי חיילים מפחדים יותר מעיוורון או מאובדן כוח הגברא מאשר ממוות, ומוקש קופץ גרמני, שהתפוצץ בגובה המותניים, נודע ביכולתו להרתיע גם לוחמים נועזים. רבות מהתיאוריות בנושא ההרתעה מתייחסות למדינות בלבד, וקיים ויכוח עד כמה הן רלוונטיות לגופים כמו חזבאללה, שאינו מדינה (גם אם הוא משולב בה).¹¹ לדוגמה, פלישה היא כמעט תמיד איום עבור מדינות, אך מבחינת ארגון לא מדינתי, פלישה כזו יכולה להוות דווקא הזדמנות למשוך את היריב לעימות בתנאים שיקנו יתרון לאותו ארגון. אלא שמכיוון שלכמעט כל הארגונים והתנועות יש נכסים, וכן אינטרס בשימור עצמי, הרי שההבדל בינם לבין מדינות בנושאי הרתעה הוא במידה רבה לא מהותי אלא מעשי. הקושי למצוא מה מרתיע יריב לא מדינתי, אין פירושו ששום דבר לא מרתיע אותו, ויחד עם זאת חשוב לא להניח מראש שאמצעים הנחשבים כמועילים להרתעת מדינות יפעלו גם נגד אויב לא מדינתי.

מי מרתיע את מי?

בתחילת מלחמת לבנון השנייה הצהיר ראש הממשלה אולמרט כי "ישראל לא תסכים לחיות בצל איום הטילים או הרקטות נגד תושביה [...] ישראל לא תהיה בת ערובה",¹² אולם איום הטילים והרקטות רק גבר מאז המלחמה. בתגובה למטח רקטות ששוגרו כלפי ישראל ביוני 2007 הצהירו גורמים בפמליית אולמרט כי האחראי להן "מעוניין לגרור את ישראל לתגובה".¹³ בתגובה על מטח רקטות שנורו לעבר קריית שמונה ב־2013, קבע קצין בכיר בפיקוד הצפון כי הירי נועד לגרור את ישראל לתגובה נגד חזבאללה.¹⁴ להתבטאות זו ניתן להוסיף את ההתבטאויות הישראליות הרבות על מאות הרקטות שיכול חזבאללה לירות בכל יום של עימות. התבטאויות חזבאללה לאחר מלחמת לבנון השנייה נתפסות לעיתים קרובות כמוכיחות הרתעה, אולם למעשה, הארגון התבטא בצורה דומה עוד לפני המלחמה. ב־2007, לאחר ירי רקטות על ישראל, טען שר העבודה הלבנוני, נציג חזבאללה בממשלת לבנון, כי "אין לנו שום קשר לזה [...] אנחנו מסרבים לקבל את הניסיון של האויב לצל את ההתקפות כדי להפנות את התוקפנות כלפי לבנון".¹⁵ ארבע שנים קודם לכן, ביוני 2003, נורו רקטות לעבר ספינת חיל הים, וחזבאללה הצהיר

באופן דומה: "אנו נגד הפעולה הזאת, שאין לה תירוץ ושלא נבחנה מראש".¹⁶ בשני המקרים העריכה ישראל כי חזבאללה אינו אחראי לירי, אולם רק ב־2007 היא פירשה את ההתבטאות כמעידה על הרתעה. יצוין כי גם בפיגוע החמור ביותר בגבול הצפון לפני המלחמה, במצובה ב־2002, הפעיל חזבאללה פלסטינים כדי לטשטש את הקשר אליו, ונמנע מקבלת אחריות.¹⁷

אם איומי נסראללה והצהרות חזבאללה מבטאים חולשה והם פועל יוצא של הרתעה ישראלית, כפי שישראלים רבים נוטים להניח, כי אז אפשר שגם איומיה של ישראל כלפי הארגון מעידים על חולשה ישראלית ועל הרתעה של ישראל על ידי חזבאללה.¹⁸

משפט אחד של נסראללה – וגם הוא בספק

ההנחה כי חזבאללה הורתע במלחמת לבנון השנייה נשענת במידה רבה על ציטוט אחד של מזכ"ל הארגון, חסן נסראללה, בראיון מאוגוסט 2006, מיד לאחר סיום המלחמה. נסראללה טען באותו ראיון כי "איש לא ציפה, ואפילו באחוז אחד", שחטיפת החיילים הישראליים על ידי הארגון תוביל למלחמה: "לו הייתי יודע שפעולת החטיפה תוביל לתוצאה כזו, לגמרי לא היינו מבצעים אותה".¹⁹

בעייתי מאד לבסס תיאורית הרתעה על אמירה זו של נסראללה. מזכ"ל חזבאללה הוא תועמלן מומחה, שאינו מהסס לשקר במידת הצורך.²⁰ יתר על כן, משפט זה הוא רק חלק קטן מראיון ארוך שניתן לערוץ טלוויזיה נוצרי ויועד להרגיע קהל יעד שחלק גדול ממנו נמנה באופן מסורתי על מתנגדי חזבאללה. באותו ראיון טען נסראללה: "מי שאומר ששני החטופים הם הסיבה למלחמה טועה [...] הפתענו את הישראלים בעיתוי [...] ישראל הייתה מכריזה מלחמה בסוף ספטמבר או בתחילת אוקטובר עם אמתלה או בלעדיה". כלומר, נסראללה טוען כי חזבאללה לא היה מבצע את החטיפה אם היה מעריך שתוביל למלחמה, שהייתה פורצת בין כה וכה; בדיעבד, טוב שהחטיפה בוצעה, כי היא אילצה את ישראל לתקוף לפני שהייתה מוכנה.

הגיונו של נסראללה מזכיר את האדם שהתבקש להחזיר סיר ששאל משכנו, והשיב: "ראשית, כבר החזרתי לך אותו שלם; שנית, כששאלתי אותו הוא היה שבור; ושלישית, מעולם לא שאלתי ממך סיר".

נסראללה לא בחל בשקרים בוטים באותו ראיון, למשל כאשר טען כי חזבאללה מעולם לא השתמש בנשק נגד לבנונים אחרים וכי מעולם לא חטף בני ערובה בלבנון. הוא גם לא בחל בהבטחות שלא התכוון לקיים, כגון אמירתו שצבא לבנון יוכל לפרק מנשקו כל חמוש בדרום לבנון. לפיכך, אין כל ודאות שדווקא המשפט הבודד שאפשר לפרשו כהודאה בטעות, ושכנראה נסראללה השתמש בו רק בראיון זה, אכן מייצג את דעתו. לעומת זאת, חודש לפני אותו ראיון העלה נסראללה את

הטענה כאילו תכננה ישראל מלחמה מראש וכי החטיפה רק סייעה ללבנון, וחזר על טענה זו גם בשנים שלאחר מכן.²¹

תוך כדי מלחמת לבנון השנייה הסביר נסראללה כי, כפי שלתפיתו ניצח חזבאללה את ישראל בזמן מבצע "ענבי זעם" ב-1996 בכך שמנע ממנה את השגת יעדיה, כך יהיה גם הפעם: "כאשר ההתנגדות שורדת [...] כשלבנון עומדת בנחישות מול הכוח הצבאי [או המעצמה הצבאית] האכזרי ביותר ולא מסכימה לתנאים משפילים [...] כאשר איננו מובסים צבאית, זה ניצחון".²² יש להביא בחשבון את האפשרות שנסראללה באמת מאמין בטענה זו, שעליה חזר מספר פעמים לאחר המלחמה.²³

בין חמאס לחזבאללה

חזבאללה אינו אך ורק נסראללה, ואפשר להניח כי הארגון אינו אחוז אימה מפני ישראל כפי שהייתה רוצה לקוות. גם אם חזבאללה הורתע במלחמת לבנון השנייה, סביר להניח שמה שהתרחש ברצועת עזה בשנים האחרונות מכרסם בהרתעה זו. אחרי מבצעי "עופרת יצוקה", ו"עמוד ענן", אחרי "טפטופי" הרקטות מעזה על יישובים ישראלים והתגובה המוגבלת של צה"ל לירי רקטות מלבנון (שחזבאללה לא קיבל אחריות עליו), אפילו אחרי ההרס הנרחב אך המוגבל במבצע "צוק איתן", קשה להאמין כי חזבאללה עודנו סובר שישראל תגיב בפראות בלתי נשלטת על כל פעולה שלו, כאשר היא אינה עושה זאת מול עזה. יתר על כן, באוקטובר 2012 העריך קצין בכיר בצה"ל כי פיגוע של חזבאללה בחו"ל יהיה עילה למלחמה – אך נשכח ממנו כנראה שהפיגוע של הארגון נגד תיירים ישראלים בבורגס שבבולגריה, שאירע חודשים ספורים קודם לכן, לא גרר תגובה כזאת.²⁴ מכאן שחזבאללה יכול להעריך, לפחות לפי שעה, כי ירי ספורדי של רקטות לעבר ישראל לא יוביל ל"מלחמת לבנון השלישית", וכי גם אם תקרה כזאת, היא תהיה נתונה לכל המגבלות על הפעלת כוח שפעלו בגזרת רצועת עזה.

מקובל לחשוב שמלחמת לבנון השנייה פגעה בתמיכה הציבורית בחזבאללה, ובפרט בתמיכת העדה השיעית בלבנון, המהווה את בסיס כוחו של הארגון. התבטאויות של גורמים שיעים מוכיחות זאת, לכאורה.²⁵ כך, למשל, הצהיר סובחי טפילי, המזכ"ל הראשון של חזבאללה, בנובמבר 2006: "לישראל לא הייתה כל תוכנית מוקדמת למלחמה בלבנון [...] לאיראן היה אינטרס לגרום לזעזוע". הוא אף רמז כי נסראללה מעוניין במלחמת אזרחים בלבנון.²⁶ אין מדובר דווקא בקולות חדשים; כבר ב-2003 קבע טפילי כי "ההנהגה האיראנית הייתה, ועודנה, אחראית לכל ההחלטות של חזבאללה", וטען כי הארגון הוא "משמר הגבול" של ישראל.²⁷ יחד עם זאת, ההנחה כי הנזק שנגרם במלחמת לבנון שנייה דוחף את העדה השיעית "להבין" את תוצאותיה ולהפעיל לחץ על חזבאללה הינה בעייתית. מיד

לאחר המלחמה סברו כשבעים אחוזים מהשיעים בלבנון כי הארגון הוא שניצח בה (לעומת פחות מחצי מהדרוזים או הנוצרים וכשליש מהסונים, שסברו כך),²⁸ ובסקרי דעת קהל בלבנון בארבע השנים שלאחר המלחמה זכה חזבאללה לאהדת רוב שיעי מוחץ, בדרך כלל מעל 85 אחוזים, ולפעמים אף 94 אחוזים.²⁹ זאת ועוד, בבחירות של 2009 בלבנון נחלש אמנם הגוש אליו השתייך חזבאללה, אך למרות זאת, בכל מקום בו הציג הארגון מועמד, הוא ניצח, בתוך זה גם דרום לבנון, שנפגעה קשה ביותר מן המלחמה.³⁰

אם ההרתעה אינה זו שמביאה את השקט לגבול ישראל-לבנון, מדוע בעצם חזבאללה לא יורה? תשובה לכך אפשר למצוא בהשוואת אופן פעולותיו של הארגון מאז נסיגת צה"ל מלבנון בשנת 2000 ועד למלחמת לבנון השנייה, ומאז תום המלחמה ואילך.

2006–2000: "ההתנגדות" מחפשת כיוון

חזבאללה, כדברי נסראללה, הוא ארגון בעל מרכיבים רבים: "פוליטי, ג'האדי, מנהלי וחברתי".³¹ סגנו של נסראללה, שייח' נעים קאסם, הבהיר כי "מטרתו העיקרית [של חזבאללה] היא המאבק נגד האויב הציוני", אולם "השימוש החכם והנבון בג'האד הפוליטי יכול וצריך להיות המשען ועמוד התווך" שלו.³²

חזבאללה, הגם שהוא ארגון שיעי, מושפע גם מן הפוליטיקה הפנימית הלבנונית. כך, במשך שנים הקפיד נסראללה להדגיש כי הוא מגן הלבנונים כולם וכי אינו מבקש לכפות את אמונותיו הדתיות. ב־1992 אף החליט הארגון (באישור מנהיגה הרוחני של איראן, האייתוללה חמנאהי) להשתלב בפוליטיקה הלבנונית, ומאז שיתף פעולה עם מנהיגים נוצרים ועשה מאמצים לרכוש את ליבם של אזרחים נוצרים מן השורה.³³ הדבר אינו מלמד על שינוי באידיאולוגיה של חזבאללה, אלא על פרגמטיזם במעשים ובדרך, ואפשר שגם בלוח הזמנים והקדימויות.

כוחו הצבאי של חזבאללה נוגד תיאורטית את הסכם טאיף מ־1989, שסיים את מלחמת האזרחים הלבנונית, ובמסגרתו הוחלט על פירוק כל המיליציות בלבנון מנשקן. כאשר שהה צה"ל ברצועת הביטחון נימק חזבאללה (בתמיכת הסורים, שאותו זמן שלטו בפועל בלבנון, וממשלת לבנון עצמה) את קיום זרועו הצבאית בצורך להתנגד לכיבוש הישראלי. נסיגה ישראלית הייתה אמורה לכאורה להביא לפירוק חזבאללה מנשקו. השייח' פדלאלה המנוח, הסמכות הרוחנית של חזבאללה, אמר בעניין זה ב־1995: "להתנגדות האסלאמית לא יהיה, ככל הנראה, מקום בלבנון מרגע שהארץ תשוחרר מן הכיבוש הישראלי".³⁴ ב־1997 הצהיר נסראללה כי "כאשר האויב הציוני ייסוג מן השטחים הכבושים, אנחנו לא נהיה הגורם האחראי לביטחון. יש לנו מדינה, והיא תפעיל את רשויות הביטחון שלה בשטחים אלה".³⁵

התחייבויות אלו עמדו במבחן לאחר הנסיגה הישראלית מלבנון במאי 2000, כאשר לבנוניים רבים (ביניהם ראש הממשלה המנוח רפיק אל-חרירי) סברו כי לבנון צריכה להפנות את משאביה לשיקום פנימי וכי תפקידו הצבאי של חזבאללה תם.³⁶ באפריל 2001 טען עורך עיתונו של חרירי כי פעולות הארגון אינן מועילות ללבנון, ופרשן לבנוני אחר קרא לסוריה ולחזבאללה לא לנהל את לחימתן עם ישראל משטח לבנון.³⁷

מול עמדה זו עמדה העובדה הברורה שחזבאללה היה הכוח הערבי היחיד שהצליח לגרום לישראל לסגת בלא הסכם ובלא תמורה. היוקרה הנובעת מכך הפכה את פירוקו של הארגון מנשקו לבלתי סביר אפילו בעיני יריבים ותיקים, כגון מנהיג ארגון אמל השיעי, נביה ברי.³⁸ אולם מצב מתמשך של שקט בגבול הצפון יכול היה לשכנע באותה עת לבנוניים רבים כי אכן הסתיים תפקידו של חזבאללה. בניגוד לתקוות גורמים בישראל,³⁹ מצא חזבאללה עילות נוספות להמשך הלחימה, והודיע כי ימשיך בה עד אשר ישוחררו כל האדמות הלבנוניות (כלומר, חוות שבעא), וכן האסירים הלבנוניים שבידי ישראל.⁴⁰ ביולי 2001 אף הצהיר נסראללה כי "המאבק שלנו עם האויב הציוני אינו סכסוך של גבול בין שתי מדינות, אלא מדובר בעימות עם מפעל ששם לו למטרה את קיומנו ועתידנו". אמנם, הסיכויים להגשים את "שחרור פלסטין" נמוכים בטווח הקצר, אולם הדבר "אינו מצריך נשק גרעיני ולא מאזן אסטרטגי [...] יכול להיות שיש כאן קצת חלום, אך יש כאן גם קצת מציאות".⁴¹ מציאות זו דורשת את קיום כוחו של חזבאללה והתנגשות נמשכת עם ישראל כהצדקה מתמדת לשימור כוחו הצבאי. זאת, במיוחד לאור העובדה שכוחם של השיעים בלבנון, שהיו באופן מסורתי רחוקים ממוקדי הכוח וסבלו מאפליה, נגזר מאז במידה רבה מהשפעתם של מאגרי הנשק של חזבאללה.⁴² למרות התמיכה הסורית⁴³ ותמיכה לבנונית ניכרת בחזבאללה בנושא חוות שבעא, גירוש הכובש הישראלי משטח לא מיושב של 25 קמ"ר היה הצדקה חלשה למדי לקיומו של צבא פרטי. למעשה, סוגיית חוות שבעא העסיקה את חזבאללה רק בצורה מוגבלת: עד 2002 תקף הארגון את עמדות צה"ל בהר דוב כמעט על בסיס חודשי,⁴⁴ אך לאחר מכן הוריד את קצב התקפותיו, וכאשר הופעל לחץ פנימי לבנוני על הארגון באותו נושא, לא היה די בסכסוך סביב אותה נקודה כדי להצדיק את שימור כוחו הצבאי של חזבאללה.

בספטמבר 2004 קיבלה מועצת הביטחון של האו"ם את החלטה 1559, שכללה קריאה לפירוק כל המיליציות בלבנון מנשקן. החלטה זו יצרה לחץ הן על סוריה (שהקולות לנסיגתה מלבנון גברו) והן על חזבאללה. לחץ זה הוביל לבסוף לרצח ראש הממשלה חרירי, זמן קצר לאחר פרישתו מכהונתו. הרצח התגלה כחרב פיפיות וגרר לחץ פנימי וחיצוני שהוביל לנסיגת הכוחות הסוריים מלבנון, וזאת למרות הפגנות תומכי חזבאללה בעד הישארותם שם ונגד פירוק הארגון מנשקו.

רבים בלבנון, החל ממנהיג העדה הדרוזית וליד ג'ונבלאט וכלה במוסלמים סונים, חששו אז כי חזבאללה משרת אינטרסים איראניים וסוריים ולא לבנוניים, וכי הנשק שבידיו מקנה עוצמה מסוכנת לעדה השיעית ועלול להוביל למרוץ חימוש חדש. דווקא פרשן לבנוני פרו-סורי הגדיר זאת בצורה קולעת: "הרובה של חזבאללה הוא בסופו של דבר שיעי".⁴⁵ כנגד זאת טענו תומכי חזבאללה כי הרצון לפרק את הארגון מנשקו הוא "בגידה" שמשרתת "רק את האינטרס של ישראל". אליאס סאבא, מוותיקי הפוליטיקאים בלבנון, טען כי "תפקיד ההתנגדות [...] הכרחי [גם] אחרי שחרור האדמה והאסירים [...] שכן] כיצד נוכל להבטיח שישראל לא תשוב ותכבוש את האדמה מחדש?" נסראללה ניסה להרגיע את האווירה המתלהטת: "אף אחד לא יצליח להכניס את הנשק הזה לזירה הפנימית".⁴⁶

ביולי 2005 הצטרף חזבאללה לראשונה לממשלת לבנון. אחד מנציגיו, שר המים והאנרגיה מוחמד פנייש, הצהיר כי ללבנונים "אין סיבה לפחד" מהנשק של חזבאללה, וכי "אם הצטרפות לממשלה ולפרלמנט היא חובה לאומית, כך גם הגנת המדינה".⁴⁷ המסר בדבריו היה ברור: הארגון יפנה את נשקו רק נגד ישראל, אולם לא ייענה לדרישה להתפרק ממנו. ואכן, בינואר 2006 כבר הבטיח ראש הממשלה הלבנוני דאז, פואד סניורה, כי יתייחס לחזבאללה כ"קבוצת שחרור לאומית" ולא כאל "מיליציה" – דבר שהוריד מהארגון את העול של החלטה 1559.⁴⁸

לא מפתיע לפיכך שחזבאללה הסלים את פעולותיו בגבול הצפון ב-2005–2006. פעולות לחטיפת ישראלים למען שחרור האסירים הלבנונים שבידי ישראל היו בקונצנזוס הלבנוני, הראו כי חזבאללה פועל למען לבנון כולה, חיזקו את מעמדו הפגוע מהסכסוכים הפנים-לבנוניים והקטינו את החשש כי הארגון ישתמש בנשקו שלו כלפי פנים, ובמקביל – את הלחץ לפירוקו מנשקו.

למרות האמור לעיל, ישראלים רבים ראו את המצב בלבנון כשקט חסר תקדים, ולחילופין כמאזן אימה שנועד למנוע תקיפה ישראלית. "מעולם לא היה שקט בגבול הצפון כפי שהוא מתקיים מאז שחיילי צה"ל שומרים מהצד המזרחי של הגבול", כתב יגאל צחור, איש מפלגת העבודה וקרן ברל כצנלסון, במלאת חמש שנים ליציאת צה"ל מרצועת הביטחון.⁴⁹ כשנה קודם לכן קבע העיתונאי והחוקר דניאל סובלמן כי "מראשית שנת 2003 נשתמרה היציבות בגבול ישראל-לבנון, על אף זעזועים [...] כגון המלחמה בעיראק, התקפת חיל האוויר בסוריה, פעולות מבצעיות בתוך לבנון שיוחסו למודיעין הישראלי, השמדת תותחי נ"מ של חזבאללה בידי ישראל וחיסול מייסד החמאס אחמד יאסין וירשו עבד אל-עזיז אל-רנתיסי".⁵⁰ שבוע בלבד לפני פרוץ מלחמת לבנון השנייה קבע כתב "הארץ", אלוף בן, כי ברצועת עזה "דרוש נסראללה", שכן הוא אמנם שונא ישראל, אבל בניגוד למנהיגי חמאס, חוטפי החייל גלעד שליט ויורי הרקטות, "לו יש סמכות ואחריות,

ולכן התנהגותו רציונלית וניתנת לחיזוי סביר. בתנאים הקיימים, זה הכי טוב שיש. חזבאללה שומר על השקט בגליל יותר מששמר עליו צד"ל הפרו-ישראלי".⁵¹

2006 ואילך: פוליטיקה פנימית או הרתעה?

ניתן לטעון שחזבאללה חדל (כמעט) לפעול נגד ישראל לאחר מלחמת לבנון השנייה מפני שכבר לא היה צריך ומפני שעסק בנושאים אחרים, של ישראל יכולת מוגבלת מאד להשפיע עליהם. בעיני רבים בלבנון, ואף במערב,⁵² עצם התרחשות המלחמה הוא הוכחה לכך כי הייתה יזומה; כלומר, העובדה שישראל פלשה ללבנון הוכיחה כי כך תכננה לעשות מראש. אין מדובר ברעיון חדש: כבר ב־1972 קבע פדאללה כי ישראל מעוניינת לפלוש ללבנון בלא קשר למעשיהם של הארגונים הפלסטיניים. הישארותה בחלקים מלבנון לאחר מבצע "שלום הגליל" אישרה בעיני רבים את טענתו.⁵³ באוקטובר 2006 סברו 84 אחוזים מן הלבנונים כי המלחמה תוכננה מראש בידי ארצות הברית וישראל כדי לעצב מחדש את האזור, ו־78 אחוזים סברו כי הייתה פורצת בלי קשר לחזבאללה.⁵⁴ הדמיון בין נתונים אלה ובין טענותיו של נסראללה מחזק את ההנחה כי הוא לא התכוון להתחרט על חטיפת חיילי צה"ל אלא לטעון כי הייתה רק תירוץ עבור ישראל לפלישתה המתוכננת ללבנון.⁵⁵ לאחר המלחמה, חזבאללה נדרש פחות מבעבר "לתחזק" סכסוך פעיל עם ישראל. המלחמה וההרס שהותירה הדגימו לו בצורה ברורה את הסכנה מצד ישראל, ואת הצורך של חזבאללה להתעצם כדי למנוע מלחמה דומה לה בעתיד. באוגוסט 2013 אף הצהיר נסראללה כי "עידן התיירות הישראלי בגבול לבנון הסתיים לנצח" בשל עוצמתו של חזבאללה.⁵⁶

הגורם העדתי המשיך לקבוע את היחס מצד הגורמים השונים בזירה הלבנונית לחזבאללה לאחר המלחמה: השיעים תומכים נלהבים, הסונים מסויגים, הדרוזים והנוצרים חשדניים וחוששים.⁵⁷ אולם בסקר מאוקטובר 2006 התברר כי רק כרבע מן הלבנונים רצו לפרק את חזבאללה מנשקו, כמחצית רצו לשלב אותו בצבא לבנון ולמעלה משליש מהלבנונים (בתוכם רוב מוחלט של השיעים) תמכו בשימורו כגורם חמוש עצמאי.⁵⁸ הלא שיעים ראו כנראה בחזבאללה את המגן היעיל ביותר של לבנון, אך חששו כי ישתמש בעוצמתו החמושה כלפי פנים. אפילו בנקודת שפל בפופולריות של הארגון, בפברואר 2007, רק עשרים אחוזים תמכו בפירוקו מנשקו בכוח, ו־48.6 אחוזים (וביניהם, במפתיע, רוב הסונים והנוצרים האורתודוקסים) תמכו בהותרת הנשק בידו, לכל הפחות עד שחרור חוות שבעא או הסכם ישראלי-לבנוני.⁵⁹

אפשר שהמשא ומתן הממושך להחזרת גופותיהם של חטופי צה"ל רגב וגולדווסר, שהסתיים באמצע 2008, תרם גם הוא לחוסר עניינו של חזבאללה

לחמם שוב את הגזרה: ההישג בהחזרת השבויים הלבנוניים בדרכים דיפלומטיות היה גדול דיו כדי להצדיק הימנעות מפעולה שיכולה הייתה לפגוע בעסקה. במקביל לכך, נראה שחזבאללה סבר כי המלחמה סיפקה שעת כושר להגדיל את השפעתו הפוליטית בלבנון, ולאור פערי התמיכה בו בין השיעים ובין העדות האחרות, ייתכן שהעריך שהשעה כשרה לפוליטיקה יותר "שיעית" ופחות "לבנונית". התבטאויות בכירי הארגון בנושא זה הפכו בוטות מבעבר, עד כדי הצגת שאיפות מפורשות למדינה שיעית. זאת ועוד, בנובמבר 2006, על רקע הצעה להקמת בית דין בין-לאומי לשפיטת רוצחי חרירי ורצונו של חזבאללה להכניס נציגים נוספים לממשלת לבנון, פרשו מן הממשלה כל הנציגים השיעים, דבר שגרם (מסיבות חוקתיות) לשיתוקה. ימים ספורים לאחר מכן החלו גורמים שיעיים ופרו-סוריים בסדרת מחאות המוניות נגד הממשלה, ונסראללה אף הצהיר (ולמעשה איים) כי תומכי חזבאללה אינם צריכים לחשוש מ"מלחמת אזרחים חדשה"⁶⁰. משטרת לבנון העריכה כי בשיא ההפגנות הוציא חזבאללה לרחובות כ-800,000 איש – כחמישית מאוכלוסיית המדינה.⁶¹ הארגון גם פעל למנוע הקמת ממשלה אנטי-סורית, שהייתה עלולה לפעול לפירוקו ממשקו ואולי אף להגיע להבנות שבשתיקה עם ישראל,⁶² ואנשי תנועת "14 במאס" – מתנגדי הסורים וחזבאללה – המשיכו למצוא את מותם בנסיבות מסתוריות. בין השאר נרצח שר התעשייה, פייר ג'מייל, והלווייתו הפכה למפגן אנטי-סורי (ובמשתמע, אנטי-חזבאללה) עצום.

במקביל המשיך חזבאללה בהתעצמות צבאית, ואף העז לדרוש מצבא לבנון להחזיר לו משאית תחמושת שהצבא החרים (הדרישה זכתה לתמיכה רבה בקרב השיעים ולעמדה הפוכה אצל שאר העדות, ובמיוחד אצל הדרוזים).⁶³ בנובמבר 2007 טען חזבאללה כי ערך תרגיל צבאי גדול בדרום לבנון, ובכך הבהיר כי הוא מתעלם למעשה מהחלטת מועצת הביטחון 1701 וכי אין במדינה כוח שיוכל לכפות עליו להתפרק ממשקו.⁶⁴ הארגון המשיך למצב את עצמו כמגן לבנון מפני ישראל, וכרגיל השתמש בעילות שונות לשמירה על כוחו הצבאי.⁶⁵

חזבאללה המשיך במקביל לחצות גבולות פוליטיים לבנוניים: בינואר 2008 נהרגו שבעה אנשים בחילופי אש בין פעילי הארגון ובין משטרת לבנון, ובמאי אותה שנה, במחאה על השבתת רשת תקשורת של חזבאללה בידי הממשלה ופיטורי הממונה על האבטחה בנמל התעופה ביירות (מקורב לחזבאללה), פרצו קרבות ברחבי לבנון, שבהם השתמש הארגון גם בארטילריה וברקטות, בעוד הצבא עומד מנגד. הסכם דוחא שנחתם ב-21 במאי 2008 קבע כי האופוזיציה תקבל 11 שרים בממשלת לבנון (מתוך שלושים), ולמעשה נתן לחזבאללה זכות וטו. רשת התקשורת של הארגון נותרה פעילה, ואפילו הממונה על האבטחה בשדה התעופה בביירות הוחזר לתפקידו. ימים ספורים לאחר מכן מונה הרמטכ"ל הלבנוני, הגנרל סולימאן, לנשיא המדינה, וכמעט מיד הוא הילל את "ההתנגדות"

ונקט עמדה פרו־סורית.⁶⁶ הקשר בין אי־פעולתו של הצבא נגד חזבאללה למינוי סולימאן נראה ברור מאוד.

"בחורף של 2007 ובאביב של 2008", כתב העיתונאי והחוקר האמריקאי ת'אנאסיס קאמבניס, "לא הייתה זו ישראל אלא הערבים המתונים שהיוו איום קיומי על חזבאללה";⁶⁷ כלומר, ייתכן שחזבאללה לא ירה על ישראל לא מפני שהורתע, אלא מפני שבאותו זמן היו לו עיסוקים דחופים יותר. ראש ממשלת ישראל דאז, אהוד אולמרט, טען ביולי 2008 כי מאז מלחמת לבנון השנייה, ובעקבות תוצאותיה, "יש רתיעה מובהקת של חזבאללה מלהתעמת אתנו צבאית באזור דרום לבנון. הוא עסוק בניסיון לשקם את מעמדו הפוליטי".⁶⁸ לאור אירועי אביב 2008, אפשר שלא מדובר ב"רתיעה מובהקת" אלא בניצול הצלחה, ולא בשיקום מעמד – אלא בחיזוקו.

הבטחותיו של נסראללה כי נשקו של חזבאללה הוא "לבנוני" וכי הוא יופנה רק נגד ישראל התגלו ככלי ריק. מעמדו של הארגון בקרב השיעים אמנם התחזק, אולם העדות האחרות בלבנון ויריביו הפוליטיים החלו לחשוש ממנו ולהתנגד לו עוד יותר מאשר לפני 2008.⁶⁹ אם חזבאללה התכוון לחתור לעבר מדינה אסלאמית בלבנון,⁷⁰ היה זה ניסיון מוקדם מדי. עדות לכך באה שנה לאחר מכן, כאשר בבחירות 2009 קטן כוחו של מחנה חזבאללה, גם אם הארגון עצמו זכה בכל המקומות בהם הציג מועמדים.⁷¹ ב"מניפסט" של חזבאללה מנובמבר 2009 אף הושמטה הקריאה להקמת מדינה אסלאמית – שהייתה מרכזית במצעו הקודם משנת 1985.⁷² עם זאת, הארגון נותר חבר בממשלת לבנון, קיבל את זכות הווטו בה רצה זוכה במשרת שר התקשורת החשובה לו מסיבות ברורות. הקבינט הלבנוני החדש גם אישר פעם נוספת כי חזבאללה הוא תנועת "התנגדות", ולא מיליציה שיש לפרק מנשקה.⁷³ התמיכה בארגון בקרב השיעים נותרה עצומה, ואפילו בציבור הרחב היה לו רוב קטן של אוהדים,⁷⁴ בעוד שבדרום לבנון שליטת האופוזיציה בכלל וחזבאללה בפרט נותרה מוחלטת.⁷⁵ יש הסוברים כי חזבאללה לא היה מעוניין בניצחון גדול מדי בבחירות, מתוך נימוק שנוח לו המצב בו, מצד אחד הוא חבר בממשלה ויכול להטיל וטו על פעולותיה, ומצד שני אינו נתפס כ"כתובת" הנושאת באחריות.⁷⁶ די בנאמר עד כה כדי להראות שלא רק, ואולי לא בעיקר, הפחד מישראל משפיע על פעולות חזבאללה. מעורבותו בשנים האחרונות במלחמת האזרחים הסורית ובלחימה נגד ארגונים סוניים בסוריה מדגימה זאת היטב. יש הטוענים כי חזבאללה אינו אלא משרתן של סוריה או איראן, וכי השאלה אם הארגון יפעל נגד ישראל תוכרע בעיקר על ידן ואינה תלויה בהרתעה בלבנון.⁷⁷ לפי שמעון שפירא, "אחת הסיבות המרכזיות לשקט ששורר בגבול הצפון היא שכרגע לאיראן אין אינטרס לחמם את הגזרה. הכוח הטילי של חזבאללה נועד ליצור הרתעה נגד ישראל, כדי למנוע תקיפה ישראלית באיראן".⁷⁸ בהקשר אחר טען סובחי טפילי

כי הסיבה היחידה להתערבותו של חזבאללה בסוריה היא שאיראן הכריחה אותו לעשות זאת.⁷⁹

התעצמות והרתעה

לאחר מלחמה לבנון השנייה החל חזבאללה בשיקום כוחו והנזקים האזרחיים שנגרמו לו. בתוך שנתיים שילש הארגון את מאגר הנשק שלו לכ־40,000 טילים ורקטות, חלקם כבדים וארוכי טווח מאלה שהחזיק קודם לכן,⁸⁰ והפך כפרים ליעדים מבוצרים. ביולי 2010 פרסמה ישראל מיפוי של מחסני התחמושת, הביצורים והמפקדות שבנה חזבאללה בעיירה אל־ח'יאם בדרום לבנון,⁸¹ ובספטמבר 2010 התפוצץ מחסן תחמושת של הארגון בעיירה א־שהבייה (Shihabiya/Shehabiya) בדרום לבנון. דובר צה"ל מסר כי תיעוד הפיצוץ הוא "עובדה המביכה את חזבאללה",⁸² אולם המבוכה, מסתבר, הייתה מוגבלת למדי (אם בכלל). כאשר היה פיצוץ בטיר חרפא כשנתיים לאחר מכן, חסמו אנשי הארגון בגלוי את האזור, ולפי דיווחים אף מנעו מאנשי יוניפי"ל להתקרב אליו.⁸³ ישראל מצדה לא תקפה בגלוי את חזבאללה על התעצמותו המחודשת, אלא פנתה לאו"ם.⁸⁴

חוסר הרצון של חזבאללה להתעמת עם ישראל במהלכו של מאמץ השיקום של הארגון יכול להתפרש לאו דווקא כפחד מפניה או כפועל יוצא של ההרתעה, אלא כצעד טקטי שנועד לא להפריע להתעצמות. חזבאללה אמנם נמנע מלפעול ישירות ובגלוי נגד ישראל עד 2013, אולם ההערכה היא כי היה אחראי לכמה תקריות בגבול ישראל-לבנון באותן שנים. בינואר 2009, בזמן מבצע "עופרת יצוקה", נורו ארבע קטיושות לעבר הגליל (שתיים מהן נפלו בשטח ישראל). ישראל הטילה על חזבאללה את האחריות, אך הארגון התכחש לירי.⁸⁵ ביולי אותה שנה חדרה קבוצה של אזרחים לא חמושים למוצב צה"ל ריק בהר דוב ותלתה עליו דגלי חזבאללה ודגלי לבנון. צה"ל הגיב באיומים, אך החליט שלא לפעול נגד האזרחים כיוון שלא היו חמושים.⁸⁶ באוקטובר 2012 שלח הארגון מל"ט מעל שטח ישראל, וזה הופל באזור יער יתיר,⁸⁷ ובאפריל 2013 הפילה ישראל מל"ט נוסף שיוחס לחזבאללה, אף שהארגון הכחיש זאת.⁸⁸ לעומת זאת, כאשר ארבעה לוחמי צה"ל נפצעו סמוך לגבול לבנון באוגוסט 2013, קיבל חזבאללה (לראשונה מאז מלחמת לבנון השנייה) אחריות לנעשה וטען כי היה מדובר במארב מתוכנן, על בסיס מידע מודיעיני, לפעילות של צה"ל בשטח לבנון.⁸⁹ באפריל 2014 קיבל נסראללה אחריות על מטען שהופעל נגד חיילי צה"ל בהר דוב.⁹⁰

לאחר מלחמת לבנון השנייה חזר חזבאללה יותר ויותר לעסקי הטרור הביך־לאומי. בהקשר זה נכתב כי אנשיו פעלו בעיראק מ־2006 ואילך⁹¹ וכי הארגון תכנן (בחוסר הצלחה כמעט מלא) פיגועים רחבי היקף, בעיקר נגד מטרות ישראליות בקפריסין, במצרים, בתאילנד וכן באירופה, עד שבשנת 2012 הצליחו אנשיו לבצע

פיגוע בבורגס שבבולגריה, בו נהרגו שישה אנשים, מהם חמישה ישראלים.⁹² הדבר מזכיר את פעולותיו של אש"ף אחרי הפסקת האש של 1981, כאשר האמין שיוכל לפעול נגד ישראל בחו"ל בלי לספוג תגובה בלבנון.

ניתן כמובן לטעון כי ניסיונותיו של חזבאללה לפעול נגד ישראל שלא מגבול הארגון ולא בהרתעה. גם אם הדבר אכן נובע מהרתעה ישראלית, הוא מלמד על מגבלותיה. כך, למשל, בשנות התשעים של המאה הקודמת פעל חזבאללה כמעט אך ורק בתחומי רצועת הביטחון בדרום לבנון, ובדרך כלל לא ניסה לחדור לישראל (בניגוד לארגונים הפלסטיניים). הדבר לא היה אז ביטוי של הרתעה ישראלית, אלא של הבנה כי הקזת דמה של ישראל ברצועת הביטחון יעילה לא פחות מאשר חדירה לישראל, ונוחה הרבה יותר. בחירה של צבא לתקוף בנקודה אחת אינה מלמדת כי הוא מורתע במקומות בהם לא תקף, אלא כי הוא מחפש את הנקודה הנוחה ביותר – והדבר נכון גם לגבי ארגון טרור.

נסראללה עצמו "העלה פרופיל" לאחרונה. בעוד שבחמש השנים הראשונות לאחר מלחמת לבנון השנייה הוא הופיע בציבור פעמיים בלבד (בינואר 2008 ובדצמבר 2011), בשנתיים האחרונות הוא הופיע לפחות ארבע פעמים בציבור (בספטמבר 2012, באוגוסט 2013, בנובמבר 2013 וביולי 2014). גם איומיו לא התמתנו. ב־2011 הוא הצהיר על תוכנית מבצעית לכיבוש הגליל, ובאוגוסט 2012 דיווח חזבאללה על תרגיל גדול,⁹³ וכיאה לארגון טרור מודרני אף פרסם מצגת אינטראקטיבית באנגלית עילגת, המראה כביכול את המלחמה הבאה, כולל כיבוש צפון ישראל עד קו חיפה-עפולה-בית שאן.⁹⁴ נסראללה גם איים "להפוך חיי מיליונים של ישראלים לגיהנום" אם ישראל תתקוף את איראן,⁹⁵ הצהיר כי השמדת ישראל היא אינטרס לבנוני, ערבי ומוסלמי, ולא רק פלסטיני,⁹⁶ איים בחיסול בכירים ישראלים כנקמה על חיסול בכיר הארגון עימאד מורנייה,⁹⁷ והבטיח כי "ישראל תיענש" בשל חיסול בכיר נוסף של חזבאללה, חסן אל-לקיס, בדצמבר 2013, אף שארגון סוני לקח על עצמו את האחריות לחיסול (והיו שטענו כי חזבאללה עצמו אחראי לכך).⁹⁸

הפרשנות המקובלת בישראל נוטה להסביר את מיעוט הפעולות של חזבאללה נגדה כפועל יוצא של ההרתעה. אם אמנם זה המצב, נשאלות כמה שאלות: מדוע שלח חזבאללה מל"טים לשטח מדינת ישראל? מדוע קיבל נסראללה, בפעם הראשונה מזה כמה שנים, אחריות על פגיעה בחיילי צה"ל, דווקא כאשר ארגונו מסובך קשות במלחמת האזרחים בסוריה? ומדוע הוא מופיע בפומבי יותר מאשר בעבר ומתלהם בנאומיו לא פחות?

בסוף 2013 טען חזבאללה כי בפעולותיו בסוריה הוא "מגן על לבנון, על הנושא הפלסטיני ועל סוריה המגנה על ההתנגדות",⁹⁹ ולאחר מבצע "צוק איתן"

(שבמהלכו השמייע את איומיו הרגילים) הסביר הארגון כי הקריאה להתערבותו במהלך המבצע לטובת חמאס הייתה "לא רצינית" ולא רשמית.¹⁰⁰ העולה מכך הוא כי היעדר פעילות מצד חזבאללה כלפי ישראל אינו נובע מהרתעה ישראלית אלא מסדר קדימויות אחר של הארגון, שעל פיו, הדבר החשוב ביותר עבורו כיום הוא להילחם בזירה הסורית. דומה שהקבוצות הסוניות הקיצוניות הפועלות בסוריה מאיימות בשלב זה על חזבאללה יותר משעושה זאת ישראל.¹⁰¹ מכוניות התופת המתפוצצות לאחרונה במעוזי חזבאללה מעידות שיש לסברה זו על מה לסמוך.¹⁰² מהמצב הנוכחי אין להסיק שחזבאללה לא יבחר ביום מן הימים "להגן על לבנון ועל הנושא הפלסטיני" בצורה ישירה יותר.

מלחמת לבנון השנייה משמשת תזכורת חיה בעיני לבנונים רבים לכך שלבנון זקוקה לחזבאללה כדי להתגונן נגד ישראל. הארגון יישאר שונא ישראל בעתיד הנראה לעין, אך סדר הקדימויות שלו השתנה מאז 2006 ולא רק בעקבות הנזק שגרמה לו ישראל. אם בטרם המלחמה ניצל חזבאללה את ההיתקלויות עם ישראל כדי לצבור תמיכה, כיום הוא משתמש באיום כביכול מצדה כדי להשיג אותה מטרם, אך בלי שהוא רואה צורך לפעול בהיקף נרחב נגדה.¹⁰³ זאת ועוד, לאחר המלחמה הפך חזבאללה למעורב ולבעל השפעה בממשלת לבנון הרבה יותר משהיה לפניו. יש לקחת בחשבון כי הנכונות הגוברת של חזבאללה לבצע בגלוי פעולות (קטנות) נגד ישראל עלולה לסמן חזרה שלו לתפיסה שהנחתה אותו לפני מלחמת לבנון השנייה. בכל מקרה, נראה כי המדובר הוא בקנה מידה קטן וזהיר מעט יותר – חיכוך עם ישראל במטרה לסייע למעמדו של הארגון בתוך לבנון. זהו הימור שבו עלול חזבאללה לטעות פעם נוספת.

מה בדבר מורנייה?

החוליה החלשה בהנחת אי-ההרתעה היא העובדה שחזבאללה לא הגיב ישירות לחיסולים של עימאד מורנייה וחסן אל-לקיס ולא נחלץ ישירות לעזרת חמאס במבצעי "עופרת יצוקה" ו"צוק איתן". אלא שבאשר למורנייה, חזבאללה דווקא ניסה לפגוע במטרות ישראליות כנקמה על חיסולו. אם הארגון תכנן פיגוע נקמה רחב היקף, אין פלא שלא טרח לירות רקטות ואחרי שאותם ניסיונות נכשלו, אין זה מפתיע שלא שיגר אותן, שהרי איזה ארגון מתוקן יורה קטיושות ב-2009 כנקמה על חיסול שהיה ב-2008?

אי-שיגור טילים של חזבאללה במבצעי "עופרת יצוקה" ו"צוק איתן" (בניגוד לירי מאות רקטות ופצצות מרגמה וביצוע פיגוע בזמן מבצע "חומת מגן"), הוא נתון המערער את הנחת אי-ההרתעה. אם יש נימוק אחד המחזק את תיאוריית ההרתעה – הרי הוא נתון זה.¹⁰⁴ למעשה, גם התנהגותו של חזבאללה במבצעי "עופרת יצוקה" ו"צוק איתן" אינה מהווה ראיה מוחצת לתקפות ההרתעה, שכן

ייתכן שעיסוקו בהתעצמות, מעורבותו בלחימה בסוריה ובחישתו בפוליטיקה הלבנונית הפכו את תזמון שני המבצעים לבלתי נוח עבורו: הוא טרם השלים את הכנותיו לעימות נוסף מצד אחד, והוא נזקק לזמן נוסף כדי לתקן את הרושם שהותיר השימוש שלו בנשק בזירה הפנים-לבנונית מצד שני.¹⁰⁵ אם התעצמות חזבאללה נועדה גם להרתיע את ישראל מפעולה נגד איראן, הרי ייתכן שמבצע "עופרת יצוקה" לא הצדיק, מבחינת האיראנים, את הפעלת הארגון. בזמן "צוק איתן" היה חזבאללה מסובך, יותר מאי פעם בעבר, בסוריה, ולא פלא שלא היה מעוניין בחזית נוספת.

סיכום ומסקנות

יש לקוות שישראל אכן הרתיעה את חזבאללה, אולם אפשר להסביר את התנהגות הארגון גם ללא הנחת ההרתעה. ייתכן שמה שמגן על גבול ישראל-לבנון כיום אינו רק כוחו של צה"ל אלא גם בעיותיו של חזבאללה, מטרותיו הנוספות ועיסוקיו האחרים. הארגון לא ישלים עם ישראל ולא יקבל את קיומה, וסביר להניח כי אם יישללו ממנו העילות הקיימות להילחם נגדה, הוא ימצא או ימציא אחרות. יחד עם זאת, יש להבין כי ישראל לא תמיד מהווה את הנושא הדחוף ביותר עבורו. השאלה האם חזבאללה הורתע על ידי ישראל במלחמת לבנון השנייה או לא הורתע אינה רק תיאורטית. תוכניות מבצעיות (נגדו או נגד גורמים אחרים) המבוססות על הנחה שההרס שנגרם ללבנון במלחמת לבנון השנייה הוא שהביא שקט והרתיע את חזבאללה, עלולות להיכשל אם יתברר כי לא אלה הם פני הדברים.¹⁰⁶ במקביל, אם הימנעותו של חזבאללה מלפעול נגד ישראל מושפעת בעיקר מגורמים שאין לה שליטה עליהם, כי אז ייתכן שפעולה מלחמתית מצידו קרובה יותר משמקובל לחשוב. די להזכיר כי בתחילת 1967 העריך אמ"ן כי לא צפויה מלחמה, שכן הצבא המצרי מסובך בתימן, וחודשים ספורים לאחר מכן, בשל רצף מאורעות שברובו לא היה נתון לשליטת ישראל, פרצה מלחמת ששת הימים. לבסוף, אמונה מוגזמת בכוחה של ההרתעה עלולה להוביל לשאננות. שלושה חודשים לפני מלחמת יום הכיפורים העריך שר הביטחון דיין כי לא צפויה מלחמה גדולה בעשור שלאחר מכן. היה לו לכאורה על מה לסמוך: נראה היה שהמצרים הורתעו. הם נכשלו בהשגת מטרותיהם במלחמת ההתשה, ולמרות ההתחמשות המצרית, מעולם לא היה שקט יותר בתעלת סואץ – עד צהרי היום של שישה באוקטובר 1973.

הערות

- 1 דברי ראש הממשלה בטקס סיום קורס מב"ל ל"ג, גלילות, 1 באוגוסט 2006.
- 2 ראו למשל: ציפי לבני, "ההארה האמיתית של המלחמה", 12 ביולי 2011, <http://www.tzipilivni.co.il/?p=5105>; דנה וייס, "יעלון על המבצע בעזה: היו שיקולים פוליטיים", חדשות ערוץ 2, 24 בנובמבר 2012, <http://www.mako.co.il/news-military/politics/Article-7bbe028bfe23b31004.htm>
- 3 ראו למשל: "אלוף פיקוד צפון: 'נסראללה שם את כל הקלפים על אסד'", חדשות וואלה, 12 באוקטובר 2013, <http://home.walla.co.il/?w=/2689/2682933>.
- 4 אלכס פישמן ואריאלה רינגל-הופמן, "יש לי כוח אדיר, לא יהיו לי תירוצים", ידיעות אחרונות, 3 באוקטובר 2008; ראו גם: מכון ראות, "דוקטרינת הדאחיה", 12 ביוני 2009, <http://reut-institute.org/Publication.aspx?PublicationId=3672>.
- 5 עדי חשמונאי, "אולמרט: 'לבנון השנייה – המוצלחת שבמלחמות'", מעריב, 17 ביולי 2013, <http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/491/157.html>, 2013
- 6 Adam Lowther, "Introduction: The Evolution of Deterrence", in: Adam Lowther (ed.), *Thinking about Deterrence – Enduring Questions in a Time of Rising Powers, Rogue Regimes and Terrorism*, Maxwell AFB: Air University Press, 2011, p. 5.
- 7 דני אשר, **לשבור את הקונספציה**, מערכות, תל אביב, 2003.
- 8 "חלוץ: בזכות החיסולים נסראללה בבונקר", חדשות וואלה, 23 בפברואר 2010, <http://news.walla.co.il/?w=/2689/1646554>
- 9 "ראש הממשלה בנימין נתניהו עונה לנסראללה: כל מי שמסתתר בבונקר – שיישאר שם", **הארץ**, 16 בפברואר 2011, <http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.1162510>, 2011
- 10 תהליך הבחירה מושפע משיקולים נוספים מלבד עלות-תועלת. ראו למשל: דן אריאלי, **האמת על באמת: איך אנחנו מעגלים פינות ומרמים את כולם (במיוחד את עצמנו)**, דביר, אור יהודה, 2013.
- 11 לדיון בנושא הרתעת שחקנים לא מדינתיים ראו למשל: Adam Lowther, "Deterring Nonstate Actors", in: Lowther (ed.) *Thinking about Deterrence*, pp. 195-215; Jeffrey W. Knopf, "The Fourth Wave in Deterrence Research", *Contemporary Security Policy*, Vol. 31, No. 1, 2010.
- 12 נאום ראש הממשלה אולמרט בפני מליאת הכנסת, 17 ביולי 2006, <http://www.Ynet.co.il/articles/0,7340,L-3277334,00.html>
- 13 רוני סופר, "פמליית אולמרט: רוצים לגרור את ישראל לתגובה", Ynet, 17 ביוני 2007, <http://www.Ynet.co.il/articles/0,7340,L-3414045,00.html>
- 14 יוחאי עופר, "הערכה: הרקטות בצפון – לגרור את צה"ל לתגובה", **מעריב**, 1 בינואר 2014, <http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/535/865.html>
- 15 רונן מנליס, "בין לבנון לעזה – חזבאללה במבצע 'עופרת יצוקה'", **צבא ואסטרטגיה**, כרך 1, גיליון 1, 2009, עמ' 42.
- 16 דניאל סובלמן, "ארבע שנים לנסיגה מלבנון: המאבק על עיצוב כללי המשחק בצפון", **עדכן אסטרטגי**, כרך 7, גיליון 2, יולי 2004, עמ' 27.
- 17 מרכז המידע למודיעין וטרור, **דיוקנו של חיזבאללה כארגון טרור**, 28 בנובמבר 2012, http://www.terrorism-info.org.il/Data/articles/Art_20436/H_158_12_1721977627.pdf
- 18 ואכן, יש הטוענים, כי "השקט נסמך בעיקר על הרתעה הדדית": עמוס הראל, "בעימות הבא עם חיזבאללה – איראן וסוריה עלולות לא להישאר על הספסל", **הארץ**, 17 בנובמבר 2013.

- 19 *NewTV* (Lebanon), August 27, 2006 חלק מהראיון (כשעה בערבית) זמין בכתובת:
<http://www.bloggingbeirut.com/archives/688-Nasrallah-After-the-Cease-Fire.html>
- 20 למשל, התבטאויותיו בנושא מעורבות חזבאללה בסוריה. ראו:
 Dana Khraiche, "Nasrallah Denies Hezbollah Members Fighting with Syrian Regime,"
The Daily Star (Lebanon), October 11, 2012, <http://www.dailystar.com.lb/News/Politics/2012/Oct-11/191066-nasrallah-denies-hezbollah-members-fighting-with-syrian-regime.ashx>; *UPI*, "Syria: Hezbollah Role Grows as Rebels Gain," March 5, 2013, http://www.upi.com/Top_News/Special/2013/03/05/Syria-Hezbollah-role-grows-as-rebels-gain/UPI-94691362517331
- 21 Ghassan Bin-Jiddu, "Interview with Hezbollah Secretary General Hasan Nasrallah", 21
Al-Jazeera, July 20, 2006, *Global Research*, <http://www.globalresearch.ca/interview-with-hezbollah-secretary-general-hasan-nasrallah/2790>; Shimon Shapira, "Hizbullah Threatens to Strike Strategic Israeli Targets in Response to an Attack on Iran's Nuclear Facilities", Jerusalem Center for Public Affairs, September 25, 2012, <http://jcpa.org/article/hizbullah-threatens-to-strike-strategic-israeli-targetsin-response-to-an-attack-on-irans-nuclear-facilities>.
- 22 Interview with Nasrallah, July 20, 2006.
- 23 Republic News Agency (Iran), "Nasrallah: 'Israel cannot Win any other War'", November 24, 2012, http://www.ima.ir/en/News/80428275/Politic/Nasrallah__Israel_cannot_win_any_other_war
- 24 "IDF Officer Warns of Repeat Lebanon War", Reuters / Ynet News, October 29, 2012, <http://www.Ynetnews.com/articles/0,7340,L-4298668,00.html>
- 25 המרכז למורשת המודיעין, המרכז לחקר המודיעין, **ביקורת פנימית שיעית: חזבאללה לא שאל את השיעים לדעתם לגבי המלחמה; השיעים לא נתנו לאיש יפוי כוח להכריז מלחמה בשמם, 28 באוגוסט 2006**,
http://www.terrorism-info.org.il/data/pdf/PDF_06_263_1.pdf
- 26 יוחאי סלע, "סובחי אל-טופיילי נגד חסן נסראללה", מגזין המזרח התיכון, 3 במארס 2007, http://www.mideast.co.il/p-2_a-101.
- 27 Joseph Alagha, *Hizbullah's Identity Construction*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2011, p. 223 n. 34.
- 28 "Poll: Most Lebanese See War as Attempt to Remake Region", *The Daily Star* (Lebanon), October 13, 2006, <http://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2006/Oct-13/43301-poll-most-lebanese-see-war-as-attempt-to-remake-region.ashx>
- 29 Richard Wike, "Lebanon's Precarious Politics", Pew Research Global Attitudes Project, November 15, 2007, <http://www.pewglobal.org/2007/11/15/lebanons-precarious-politics/>; Pew Research Center, "Most Embrace a Role for Islam in Politics", December 2, 2010, <http://www.pewglobal.org/files/2010/12/Pew-Global-Attitudes-Muslim-Report-FINAL-December-2-2010.pdf>
- 30 Chris Harnisch, "2009 Lebanese Parliamentary Elections", American Enterprises Institute, Critical Threats, June 12, 2009, <http://www.criticalthreats.org/lebanon/2009-lebanese-parliamentary-elections>
- 31 Interview with Nasrallah, July 20, 2006.

- 32 Robert G. Rabil, "Hezbollah, the Islamic Association and Lebanon's Confessional System: Al-Infatih and Lebanization", *The Levantine Review* Vol. 1, No. 1, 2012, p. 57.
- 33 Judith Patrick Harik, *Hezbollah: The Changing Face of Terrorism*, London: I.B. Tauris, 2004, pp. 64-79.
- 34 מרטין קרמר, **פדלאללה: המצפן של חיזבאללה**, מרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון, תל אביב, 1998; אתרו הרשמי של פדלאללה, <http://www.bayynat.org.lb>
- 35 יוסי ביילין, **המדריך ליציאה מלבנון**, הקיבוץ המאוחד/קו אדום, תל אביב, 1998, <http://www.snunit.k12.il/north/book.html>
- 36 ראו למשל הצהרתו של חרירי ב־2001 בדבר הבדלי הגישה בינו לחזבאללה: דניאל סובלמן, **כללי משחק חדשים: ישראל וחיזבאללה לאחר הנסיגה מלבנון**, מזכר 65, מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים, אוניברסיטת תל אביב, יוני 2003, עמ' 48.
- 37 **שם**, עמ' 48-49; צבי בראל, "המכ"ם הפוליטי של בשאר", **הארץ**, 19 באפריל 2001, <http://www.haaretz.co.il/misc/1.694978>
- 38 אלי אבידר, **התהום – מה באמת מפריד בינינו לבין העולם הערבי**, אגם, 2011, עמ' 73-72.
- 39 למשל, ביילין, **המדריך ליציאה מלבנון**.
- 40 Eitan Azani, *Hezbollah: The Story of the Party of God: From Revolution to Institutionalization*, New York: Palgrave Macmillan, 2011, Chapters 7-9; איתן עזאני, "חזבאללה בין נסיגת צה"ל מלבנון לממשלת אחדות לבנונית – צעד נוסף בדרך לרפובליקה אסלאמית בלבנון", המכון למדיניות נגד טרור, הרצליה, 2007, <http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=19001>
- 41 סובלמן, **כללי משחק חדשים**, עמ' 22-23.
- 42 Amal Saad-Ghorayeb, "Hizbullah's Arms and Shiite Empowerment", *Daily Star* (Lebanon), August 22, 2005, <http://www.dailystar.com.lb/Opinion/Commentary/2005/Aug-22/95333-hizbullahs-arms-and-shiite-empowerment.ashx>;
- 43 על השיעה בלבנון ראו: פואד עג'מי, **האימאם הנעלם: מוסא אל-צדר והשיעה של לבנון**, עם עובד, תל אביב: 2006; אבידר, **התהום**, עמ' 165-187; שמעון שפירא, **חיזבאללה בין איראן ללבנון**, הקיבוץ המאוחד, תל אביב, הדפסה רביעית, 2006.
- 44 **שם**, עמ' 43-44.
- 44 סובלמן, "ארבע שנים לנסיגה מלבנון", עמ' 26.
- 45 מרכז המידע למודיעין ולטרור, **המאבק לפירוק נשק המיליציות בלבנון על יסוד החלטה 1559**, 23 בפברואר 2006, http://www.terrorism-info.org.il/data/pdf/PDF_18904_1.pdf
- 46 **שם**.
- 47 *Reuters*, September 25, 2005.
- 48 Augustus Richard Norton, *Hezbollah: A Short History*, 4th edition, Princeton: Princeton University Press, 2007, pp. 131-132.
- 49 יגאל צחור, "ההתנתקות מלבנון", **מעריב**, 26 במאי 2005, <http://www.nrg.co.il/online/1/ART/938/990.html>
- 50 סובלמן, "ארבע שנים לנסיגה מלבנון", עמ' 25.
- 51 אלוף בן, "דרוש נסוראללה", **הארץ**, 7 ביוני 2006.
- 52 Seymour M. Hersh, "Watching Lebanon: Washington's Interests in Israel's War", *The New Yorker*, August 21, 2006, pp. 28-33.

- 53 אבידר, **התהום, עמ'** 181.
- 54 "Poll: Most Lebanese See War as Attempt to Remake Region", *The Daily Star*.
- 55 **שם**.
- 56 **גלי צה"ל**, 16 באוגוסט 2013.
- 57 בנובמבר 2007 רק לשבעה אחוזים מן הנוצרים ועשרה אחוזים מן הסונים הייתה דעה חיובית על חזבאללה: *Pew Research Global Attitudes Project*: Wike, "Lebanon's Precarious Politics".
- 58 Gallup Poll, November 20, 2006, <http://www.gallup.com/poll/25501/few-lebanese-want-hezbollah-militia-simply-disarmed.aspx>
- הדרוזים לא נכללו בסקר, אולם הם מהווים כשישה אחוזים בלבד מן האוכלוסייה. סקר מוקדם יותר הראה, כי 51 אחוזים מהנשאלים בעד פירוק חזבאללה מנשקו ו-49 אחוזים – נגד מהלך כזה.
- L'Orient Le Jour* (Lebanon), August 28, 2006, http://www.lorientlejour.com/article/538859/Sondage_Ipsos88_des_Libanais_revent_d%27un_Libana_i%27abri_des_conflits_regionaux_51_des_personnes_interrogees_souhaitentque_le_Hezbollah_delaiss_s.html
- בחינה מעמיקה יותר מראה, כי ניסוח השאלה דומה לניסוח השאלה בסקר גאלוף על שמירת הנשק בכל תנאי. לפיכך אפשר שה"מתנגדים" כללו גם תומכי חזבאללה, המוכנים לפירוק הארגון מנשקו "בימות המשיח".
- 59 *Information International s.a.l.* (Beirut), "The Majority of Lebanese Support Holding a Referendum on Lebanon's Identity", December 2007, <http://information-international.com/pdf/iipolls/2007/Pages%20from%20TheMonthly-issue65-DEC07-English.pdf>; *Information International s.a.l.* (Beirut), "A High Trust in Lebanese Army and Security Forces", March/April 2007, http://information-international.com/pdf/iipolls/2007/Pages%20from%20Ii%20Monthly_March07_issue57-English.pdf
- 60 מבין השיעים, 91.6 אחוזים תמכו בכך שחזבאללה יחזיק בנשקו. יוחאי סלע, "המשבר הפוליטי בלבנון", **פורום המזרח התיכון**, 16 בנובמבר 2006, http://the-mef.blogspot.co.il/2006/11/blog-post_16.html;
- Information International s.a.l.* (Beirut), "Nasrallah and Aoun at the Top but with Fewer Supporters", http://information-international.com/pdf/iipolls/2007/Pages%20from%20Ii%20Monthly-April07%20Issue%2058_English.pdf
- 61 *MSNBC*, December 1, 2006, http://www.nbcnews.com/id/15981439/#.Uu7Lj_1_uuk
- 62 Thanassis Cambanis, *A Privilege to Die: Inside Hezbollah's Legions and Their Endless War against Israel*, New York: Free Press, 2011, pp. 199-212.
- 63 "נסראללה: זכותנו להבריח נשק", **הארץ/וואלה**, 17 בפברואר 2007, <http://news.walla.co.il/?w=/13/1059053>
- Information International*, "A High Trust in Lebanese Army and Security Forces" מרכז המידע למודיעין וטרור, 8 בנובמבר 2007, http://www.terrorism-info.org.il/data/pdf/PDF_07_239_1.pdf
- 65 עזאני, "חזבאללה בין נסיגת צהל מלבנון לממשלת אחדות לבנונית"; עמוס הראל ויואב שטרן, "חיזבאללה: נקוט 'צעדים מעשיים' נגד טיסות צה"ל בלבנון", **הארץ**, 1 באוגוסט 2008, <http://www.haaretz.co.il/misc/1.1340273>
- 66 סוכנויות הידיעות, 7-18 במאי 2008;

- William Harris, "Lebanon's Roller Coaster Ride", in: Barry Rubin (ed.), *Lebanon: Liberation, Conflict, and Crisis*, New York: Palgrave Macmillan, 2009, pp. 78-79.
- 67 Cambanis, *A Privilege to Die*, p. 227.
- 68 אריק בנדר, "אולמרט: נסראללה איבד את הביטחון העצמי שלו", **מעריב**, 28 ביולי 2008
<http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/765/961.html>
- 69 גיא בכור, "מגורשת, מגורשת מן ההיכל: על מות ה'מוקאוומה' ואיפה טעו הפרשנים", 20 במאי 2008, http://www.gplanet.co.il/prodetailsamewin.asp?pro_id=822, נראה שבכור ממעיט בהשפעתו של חזבאללה בתוך לבנון; ראו גם אלון לוי ויובל בוסתן, "המנצח הגדול: נסראללה מבצר את מעמדו הפוליטי", **סיקור ממוקד**, יוני 2008, <http://www.sikurmemukad.com/magazine/062008/nasrallah.html>;
- Harris, "Lebanon's Roller Coaster Ride", pp. 79, 81 n. 40.
- 70 למשל, עזאני, "חזבאללה בין נסיגת צהל מלבנון לממשלת אחדות לבנונית".
- 71 Harnisch, "2009 Lebanese Parliamentary Elections".
- 72 בנדטה ברטי, "ה'לידה מחדש' של חזבאללה: ניתוח המניפסט של 2009", **עדכון אסטרטגי**, כרך 12, גיליון 4, ינואר 2010, עמ' 85; Joseph Elie Alagh, *Hizbullah's Documents: From the 1985 Open Letter to the 2009 Manifesto*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2011, pp. 28-31, 39-55, 116-137.
- 73 "Lebanon Gives Hezbollah Right to Attack Israel", *Al Arabiya*, November 26, 2009, <http://www.alarabiya.net/articles/2009/11/26/92423.html>
- 74 ב־2010, 94 אחוזים מן השיעים אהדו את חזבאללה, מול 12 אחוזים מן הסונים. 52 אחוזים מן הלבנונים אהדו את הארגון, מול 46 אחוזים שהתנגדו לו: Pew Research Center, "Most Embrace a Role for Islam"
- 75 Harnisch, "2009 Lebanese Parliamentary Elections".
- 76 Paul Salem, "Why Hezbollah Doesn't Really Want to Win", *Foreign Policy*, June, 6, 2009, <http://carnegie-mec.org/2009/06/06/why-hezbollah-doesn-t-really-want-to-win/b3re>
- 77 נטען, כי איראן זעמה על חזבאללה ב־2006 מפני ש"בזבז את ההשקעה הצבאית החשובה ביותר של איראן בלבנון, רק בגלל [...] שני חיילים חטופים". מצוטט אצל: בנג'מין ס' למבת, "מלחמת לבנון השנייה – הערכה מחודשת", **צבא ואסטרטגיה**, כרך 4, גיליון 3, דצמבר 2012, <http://tinyurl.com/n8nbqmr>
- 78 לילך שובל, "חיזבאללה 2013: הארגון שלא הכרתם", **ישראל היום**, 11 במאי 2013, <http://www.israelhayom.co.il/article/87789>; שמעון שפירא, "האם חיזבאללה שוקלת לסגת מסוריה?", המרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה, 5 בפברואר 2014, <http://www.jcpa.org.il/JCPAHeb/Templates/showpage.asp?FID=957&DBID=1&LNGLID=2&TMID=99&IID=28069>.
- 79 "Former Hizbullah Leader Subhi Al-Tufayli: Iran Forces Hizbullah to Participate in the Syrian War", *Memri*, May 9, 2013, <http://www.memri.org/report/en/0/0/0/0/0/7172.htm>
- 80 עידן יוסף, "ברק: לחיזבאללה 40,000 טילים, שמגיעים עד דימונה", חדשות מחלקה ראשונה, 7 באוגוסט 2008, <http://www.news1.co.il/Archive/001-D-170079-00.html?tag=05-18-30>
- 81 ראו, למשל, יהושע בריינר, "בכיר בצה"ל: חיזבאללה ישגר 600 רקטות ביום", וואלה, 8 ביולי 2010, <http://news.walla.co.il/?w=/2689/1704985>
- 82 דובר צה"ל, "מחסן האמל"ח של חיזבאללה הפר את החלטת האו"ם", 4 בספטמבר 2010, <http://www.idf.il/1133-8103-he/Dover.aspx>.

- 83 “Explosion Heard South of Ter Harfa Town... As Usual Hezbollah Cordons off the Area”, AP, December 17, 2012; *Kataeb.org* (Lebanon), <http://www.kataeb.org/en/news/details/396921/Explosion+heard+south+of+Ter+Harfa+town...+As+usual+Hezbollah+cordons+off+the+area>
- 84 “Israel Complains to U.N. about Rearming by Hezbollah”, December 20, 2012, Reuters, <http://www.reuters.com/article/2012/12/20/us-lebanon-un-israel-idUSBRE8BJ1D220121220>.
- 85 אמיר בוחבוט, “צה”ל הגיב בירי של תותחים לעבר לבנון”, **מעריב**, 8 בינואר 2009, <http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/837/333.html>; מנליס, “בין לבנון לעזה”, עמ’ 42.
- 86 עוזי ברוך, “לבנונים הניפו דגלי חיזבאללה במוצב צה”ל”, ערוץ 7, 18 ביולי 2009, <http://www.inn.co.il/News/News.aspx/192000>
- 87 Sara Taha Moughnieh, “Sayyed Nasrallah: Drone Is Ours, it Won’t Be the Last...”, Al-Manar TV (English), October 11, 2012, <http://almanar.com.lb/english/adetails.php?fromval=1&cid=23&frid=23&eid=71210>
- 88 רועי קייס ויואב זיתון, “חיזבאללה מכחיש: לא שיגרנו מל”ט לישראל”, *Ynet*, 26 באפריל 2013, <http://www.Ynet.co.il/articles/0,7340,L-4372544,00.html>, 2013
- 89 “Nasrallah: Hezbollah Ambushed Israeli Troops”, *Now Magazine* (Lebanon), August 14, 2013, <https://now.mmedia.me/lb/en/lebanonnews/hezbollah-nasrallah-al-mayadeen-israel-labouneh>
- 90 “Nasrallah Claims Responsibility for Shebaa Farms Explosion”, *As-Safir* (Lebanon), April 7, 2014, <http://assafr.com/Article/345653/Archive>
- 91 Michael R. Gordon and Dexter Filkins, “Hezbollah Said to Help Shiite Army in Iraq”, *The New York Times*, November 28, 2006, http://www.nytimes.com/2006/11/28/world/middleeast/28military.html?_r=0; Michael Gordon, “Hezbollah Trains Iraqis in Iran, Officials Say”, *The New York Times*, May 5, 2008, <http://www.nytimes.com/2008/05/05/world/middleeast/05iran.html?pagewanted=all>.
- 92 מרכז המידע למודיעין וטרור, **דיוקנו של חיזבאללה**; ג’קי חוגי, “מחבלי חיזבאללה במצרים: תכננו לנקום מות מורנייה”, **מעריב**, 13 באפריל 2009, <http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/878/366.html>;
- Dexter Filkins, “The Shadow Commander”, *The New Yorker*, September 30, 2013, http://www.newyorker.com/reporting/2013/09/30/130930fa_fact_filkins?currentPage=all
- 93 שמעון שפירא, “התכנית המבצעית של חיזבאללה: טילים על תל אביב וכיבוש הגליל”, המרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה, נובמבר 2011, <http://www.jcpa.org.il/ftp/IranHeb%2077-78.pdf>;
- 94 “Hezbollah Drill Prepares to ‘Occupy the Galilee’”, *The Jerusalem Post*, August 23, 2012, <http://www.jpost.com/Middle-East/Hezbollah-drill-prepares-to-occupy-the-Galilee>
- 95 “Galilee – Where Resistance Confronts Enemy Next”, Interactive Infographic, *Al-Ahed*, September 2012, http://english.alahednews.com.lb/uploaded1/essaysimages/big/2012/09/jalel_995x650%20_en.swf
- 95 Shapira, “Hizbullah Threatens to Strike Strategic Israeli Targets in Response to an Attack on Iran’s Nuclear Facilities”.

- 96 “Hezbollah’s Nasrallah Urges Elimination of Israel in Rare Public Speech”, *Haaretz*, August 2, 2013, <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/1.539502>.
- 97 עמית כהן, “נסראללה: הנקמה על מורגייה תהיה חיסול בכירים ישראלים”, **מעריב**, 16 בפברואר 2012, <http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/337/928.html>.
- 98 “נסראללה: ישראל תיענש על חיסול חסן א-לקיס”, **גלי צה"ל**, 20 בדצמבר 2013, <http://glz.co.il/1064-32425-HE/Galatz.aspx>; איציק שמלי, “חיזבאללה חיסל את אל-לקיס – כי היה מרגל של המוסד”, **נענע10**, 7 בדצמבר 2013, <http://news.nana10.co.il/Article/?ArticleID=1022727>.
- 99 Sara Taha Moughnieh, “Sayyed Nasrallah: We Won’t Bargain Existence of Syria for Some Ministerial Posts”, *Al-Manar*, 14 November 2013, <http://www.almanar.com.lb/english/adetails.php?fromval=1&cid=23&frid=23&eid=120790>.
- 100 רועי קייס, “נסראללה: במונדיאל הייתי בעד ארגונינה”, **ynet**, 14 באוגוסט 2014, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4558596,00.html>.
- 101 ראו למשל: מרדכי קידר, “חיזבאללה וחשבון הדמים הסורי”, **מקור ראשון**, 14 ביולי 2013.
- 102 סובחי טפילי חשב שהמצב יוביל בעתיד את השיעים לברית עם ישראל: פנחס ענברי, “תהפוכות בעולם הערבי: האינטרס הישראלי”, **המרכז הישראלי לענייני ציבור ומדינה**, 7 ביולי 2013, <http://www.jcpa.org.il/JCPAHeb/Templates/showpage.asp?FID=925&DBID=1&LNGID=2&TMID=99&IID=27848>.
- המקור בערבית בכתובת:
<http://web.archive.org/web/20120215015552/http://www.watan.com/news/world-news/2012-02-01/2668>.
- 103 למשל, ביולי 2013 הדגיש נסראללה את כוונותיה המלחמתיות של ישראל והצורך בכוחו של חזבאללה כדי לבלום אותה: Sara Taha Moughnieh, “Sayyed Nasrallah: Resistance Can’t be Isolated, Enemy Eye on Galilee in any War”, *Al-Manar*, July 20, 2013, <http://www.almanar.com.lb/english/adetails.php?eid=102629&frid=23&seccatid=14&cid=23&fromval=1#83065>.
- 104 ראובן ארליך, **הדרך למלחמה: הזירה הלבנונית בין השנים 2000–2006**, מרכז המידע למודיעין וטרור, 7 באוקטובר 2007, http://www.terrorism-info.org.il/data/pdf/PDF_07_194_1.pdf; מגליס, “בין לבנון לעזה”.
- 105 אמיר קוליק, “חזבאללה והפלסטינים – מ’חומת מגן’ ל’עופרת יצוקה’ – השפעתו של הממד הפנימי”, **עדכן אסטרטגי**, כרך 11, גיליון 4, פברואר 2009, <http://heb.inss.org.il/index.aspx?id=4354&articleid=727>.
- 106 ראו הוויכוח בין אלוף (מיל) גיורא איילנד לתא”ל (מיל) יוסי קופרווסר בשאלה האם ישראל צריכה בעימות עתידי לקבוע את לבנון או את חזבאללה כמטרה, **עדכן אסטרטגי**, כרך 11, גיליון 2, אוקטובר 2008.